

ZILVERLINGEN

Voor 30 zilverlingen was Judas bereid Jezus te verraden en aan de Farizeeën uit te leveren. Nog geen dag later had hij spijt van zijn daad en verhing hij zich. Mooie literatuur, maar slechte economie. Als Judas rationeel was geweest was hij er niet aan begonnen en had de wereld er nu heel anders uit gezien.

Religie en economie. Water en vuur? Of is de calculerende, grotendeels zelfzuchtige, burger uit de economie te rijmen met de gelovige altruïst die de bijbel ons voorhoudt?

Het plot van het mooie paasverhaal is in sterke mate economisch bepaald. De wonderen van Jezus bedreigden de monopoliepositie van de gevestigde priesters. Zij zagen mensen tot Jezus komen en hun inkomsten bedreigd. Er waren geen vestigingseisen voor religieuze leiders en de priesters zagen het doden van de toetreders als enige mogelijkheid om hun positie in stand te houden. Dergelijke gevechten vinden in de economische arena tot de dag van vandaag plaats, alleen de middelen om toetreding te voorkomen zijn geperfectioneerd, zoals bijvoorbeeld Microsoft laat zien.

Waarom verraadde Judas Jezus? Judas was boos omdat Jezus dure zalf op zijn voeten had laten smeren, die op de vrije markt wel 300 schellingen had opgebracht. Judas had liever gezien dat de zalf verkocht werd, omdat hij, als kasbeheerder, dan een gedeelte van de opbrengst in zijn eigen zak had kunnen laten glijden. Dit graaien uit de kas is ook nu nog alledaagse realiteit.

De kortzichtigheid van Judas staat in scherp contrast met de lange termijn rationaliteit waarop bepaalde religies gebaseerd zijn. Gelovigen worden immers aangezet tot bepaalde acties nu, die niet in hun eng eigenbelang zijn, door daar substantiële baten later, in de vorm van overvloed in het hiernamaals, tegenover te stellen.

Niet alleen spelen economische motieven een rol in de bijbel en bij religies, bijbelse waarden beïnvloeden ook de economie. In een gemeenschap waar “hij zult niet stelen” de norm is hoeven minder schaarse middelen gebruikt te worden om bezit te beschermen en kan de aandacht zich op productie richten. Religieuze waarden hebben een positieve invloed op welvaart en de groei.

Zilverlingen worden ook heden ten dage nog ingezet om aan te zetten tot verraad. Consumenten profiteren van concurrentie tussen bedrijven, maar intensieve concurrentie zet de bedrijfswinsten onder druk. Er bestaat daarom altijd het gevaar van kartelafspraken tussen die bedrijven. De mededingingswet verbiedt dergelijke afspraken, maar opsporing is lastig. Om de pakkans te vergroten bieden mededingingsautoriteiten Judassen, karteldeelnemers die hun partners verlinken, strafverlichting aan. Het idee is dat, omdat iedereen denkt dat elk ander wel eens een Judas zou kunnen zijn, het beter is om maar zelf voor Judas te spelen. Als iedereen zo redeneert is het natuurlijk beter om maar helemaal geen afspraken te maken en gewoon eerlijk te concurreren. Amerikaanse ervaringen laten zien dat het belonen van kartelverklikkers inderdaad meerkartels aan het licht brengt.

Begin april debatteerde de Tweede Kamer over de mogelijkheid dit klassieke “gevangenendilemma” ook in belangrijke strafzaken te kunnen spelen. In ruil voor belastende verklaringen tegen andere verdachten zouden kroongetuigen strafvermindering in hun eigen zaak kunnen krijgen. Ze zouden slechts tweederde of de helft van hun straf uit moeten zitten. Ook zou het mogelijk moeten zijn maximaal eenderde deel van de vrijheidsstraf voor zilverlingen af te kopen.

Ook hier een dilemma. Deals met criminelen zijn wellicht moreel verwerpelijk, maar tegelijkertijd economisch noodzakelijk. Of de voorstellen de criminaliteit terug zullen dringen hangt vooral van de implementatie af. Als het klikken geheim blijft klept men eerder. Vooral bij zware criminaliteit loopt het leven van een Judas gevaar als bekend raakt dat hij een collega verlinkt heeft. Voor de grote jongens is vrijheidsstraf is meer belastend dan geldstraf. Vermogende criminelen de mogelijkheid bieden met zilverlingen te betalen maakt de straf minder afschrikwekkend en dit leidt eerder tot meer criminaliteit.

Eric van Damme